

Robert Stanisławski

Rola funduszy strukturalnych w procesie wspierania rozwoju innowacyjnego polskich MSP

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 331-338

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROBERT STANISŁAWSKI

Politechnika Łódzka

**ROLA FUNDUSZY STRUKTURALNYCH W PROCESIE WSPIERANIA
ROZWOJU INNOWACYJNEGO POLSKICH MSP****Wstęp**

Rozwój polskich MSP w znacznym stopniu uzależniony jest od warunków, jakie stwarza Unia Europejska. Dotyczy to zarówno tych, które bezpośrednio wynikają z założeń funkcjonowania Jednolitego Rynku Europejskiego, przyjętej strategii lizbońskiej jak i realizowanej obecnie polityki spójności na lata 2007–2013. Dla polskich przedsiębiorców szczególnie istotne wydaje się przyjęcie w ramach tej polityki realizacji wspólnych celów zakładających bezpośrednie wspieranie sektora MSP za pośrednictwem funduszy strukturalnych. Problemem z jednej strony jest zapewnienie absorpcji tych środków na właściwym poziomie, z drugiej zaś wykorzystanie ich w sposób jak najbardziej „pożyteczny”, tzn. taki, który pozwoli na podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw, i to zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej. Konieczność bezpośredniej pomocy dla tego sektora wynika z kilku przyczyn. Po pierwsze, z jego znaczenia w gospodarce wszystkich krajów członkowskich i jednocześnie jego słabej pozycji ekonomicznej wynikającej z dużego wewnętrznego zróżnicowania (większość stanowią przedsiębiorstwa mikro i małe, które często bez pomocy z zewnątrz nie są w stanie się ekspansywnie rozwijać). Po drugie, jak dowiodły ostatnie badania, jedną z najbardziej uciążliwych barier, na które napotykają mali i średni przedsiębiorcy w swojej działalności, jest brak środków finansowych, wynikający z ograniczonego dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Po trzecie, gwarancją prawidłowego ich rozwoju (i jednoczesnego podnoszenia konkurencyjności) jest ukierunkowanie działań na innowacyjność. Niestety, bez względu na to, czy ma ona być wynikiem własnej działalności badawczo-rozwojowej, czy

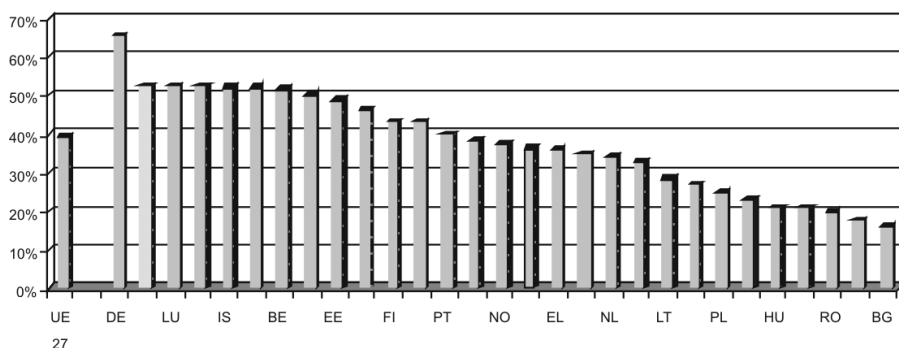
też implementacji z zewnątrz, wymaga ona ogromnych nakładów. Z tego faktu zdaje sobie sprawę Unia Europejska, dlatego umożliwia ona w ramach funkcjonujących programów krajowych (unijnych) przeznaczanie środków finansowych na ten cel. W Polsce takim przykładem jest Program operacyjny *Innowacyjna gospodarka*, którego głównym założeniem jest finansowanie dużych inicjatyw w zakresie nowych rozwiązań technicznych, technologicznych, procesowych i organizacyjnych. Program ten funkcjonuje już od trzech lat, co może stanowić podstawę do pierwszych ocen jego „przydatności” we wspieraniu wdrożeń innowacyjnych w omawianym sektorze.

Jak pokazują badania, skłonność polskich przedsiębiorców omawianego sektora do wdrożeń innowacyjnych jest relatywnie niewielka. To słabe zainteresowanie innowacyjnością jest następstwem kilku czynników. Wśród nich na „pierwszym planie” można wskazać brak zewnętrznych motywatorów do podejmowania przez przedsiębiorstwa tego typu działalności, w postaci chociażby popytu rynkowego, którego istnienie mogłoby „wymuszać” wdrażanie nowych rozwiązań wśród sektora MSP. Drugim czynnikiem jest wysoki ich koszt, co skutecznie hamuje postęp w tym zakresie. Nie należy również zapominać, że nie-sprzyjające są warunki pozyskiwania na ten cel środków (o czym wspomniano powyżej), na co wpływ ma wiele przyczyn: brak informacji o tym gdzie i na jakich warunkach można taką pomoc przedsiębiorstwa uzyskać, brak kompetencji urzędników, zbyt małe zaangażowanie jednostek państwowych, a szczególnie samorządowych w propagowaniu i wdrażaniu takiej pomocy. Dochodzą tutaj jeszcze czynniki związane z ryzykiem niepowodzenia implementowanych rozwiązań, a w przypadku prowadzenia własnej działalności B + R, długim procesem żmudnych badań, niekoniecznie uwieńczonych sukcesem. Wszystko to wpływa niekorzystnie na skłonność przedsiębiorców do podejmowania „innowacyjnych wyzwań”, których skutkiem mogłyby być nowe rozwiązania technologiczne lub gotowe do zaaferowania produkty. Poprawy sytuacji będzie można oczekiwać tylko wówczas, gdy stworzone zostaną zewnętrzne warunki do podejmowania tego typu inicjatyw przez MSP, a przede wszystkim będzie wywierana zewnętrzna presja (przez czynniki rynkowe) na wdrażanie innowacji. Warunki w tym zakresie pomimo istniejących barier powinny ulegać znacznej poprawie wskutek lepszego dostępu do zewnętrznego finansowania (fundusze strukturalne) i coraz większej mody na tworzenie związków partnerskich pomiędzy przedsiębiorstwami czy klastrów sprzyjających działalności innowacyjnej. Zwiększa to również szanse w staraniach o środki unijne.

Celem artykułu jest przeprowadzenie analizy wykorzystania funduszy strukturalnych jako jednego ze źródeł finansowego wsparcia publicznego polskich MSP i ich wykorzystania do podnoszenia innowacyjności w tym sektorze. Analiza ta ma zwrócić uwagę na kilka kwestii związanych z ich pozyskiwaniem i odpowiedzieć na pytanie o zbyt niski poziom absorpcji tych środków wśród sektora MSP w Polsce.

Innowacyjność polskich MSP w kontekście krajów Unii Europejskiej

Polskie MSP należą do grupy najmniej innowacyjnych przedsiębiorstw w Unii Europejskiej (UE). Z badań przeprowadzonych przez GUS w 2008 roku wynika jednoznacznie, że tylko ok. 23% przedsiębiorstw produkcyjnych i 21% usługowych prowadziło działalność innowacyjną (*Działalność innowacyjna...*, 2008). Oznacza to, że w praktyce wprowadziły one przynajmniej jedną innowację (produkt lub innowacja procesowa) w ciągu ostatnich trzech lat. Porównując te dane ze średnim poziomem w UE, wynoszącym 39,5% w odniesieniu do przedsiębiorstw przemysłowych, należy stwierdzić jednoznacznie, że polskie MSP znajdują się w „ogonie” Europy (rysunek 1).

Rys. 1. Innowacyjność przedsiębiorstw w UE

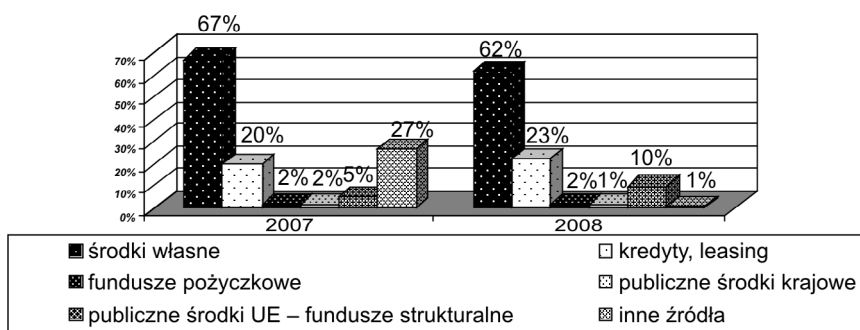
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Science, Technology and Innovation in Europe, European Commission, Eurostat, Brussels 2008.

Dane te wskazują, że Polska pod względem innowacyjności sektora MSP (przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie) znajduje się na 23 miejscu. Zdecydowanie wyprzedzają nas takie kraje, jak Niemcy (72,8%), Irlandia (60,9%) czy Belgia (58,1%). Nie jest zbyt pocieszane, faktem, że jesteśmy lepsi od Łotwy, Węgier, Bułgarii czy Rumunii. Nie można bowiem dokonywać porównania w odniesieniu do naj-

słabszych, koniecznie należy dążyć do „doskonałości”, czerpiąc przykład z liderów Europy, zgodnie z założeniami przyjętymi na szczycie w Lizbonie w 2000 roku.

Fundusze strukturalne jako źródło finansowania działalności innowacyjnej MSP

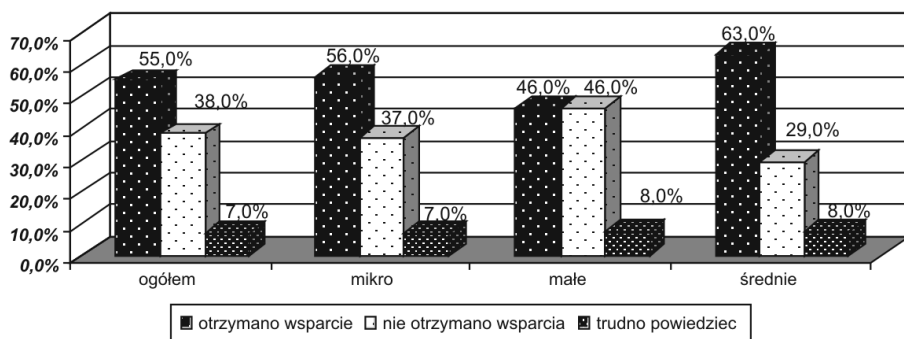
Dokonując analizy wpływu funduszy strukturalnych na innowacyjność polskich MSP, należy stwierdzić, że do tej pory ich rola jest dosyć ograniczona. Do końca 2007 roku udział środków unijnych nie przekroczył 5%. W roku następnym (2008) nastąpił wzrost tego wskaźnika do poziomu ok. 5,6%. Generalnie można stwierdzić, że innowacyjność w Polsce jest finansowana ze środków własnych (rysunek 2).

Rys. 2. Źródła inwestycji na rzecz innowacyjności polskich MSP w latach 2007–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Starczewska-Krzysztozek, *Ranking najbardziej innowacyjnych firm w Polsce, Kamerton innowacyjności 2008*, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”, Warszawa 2008.

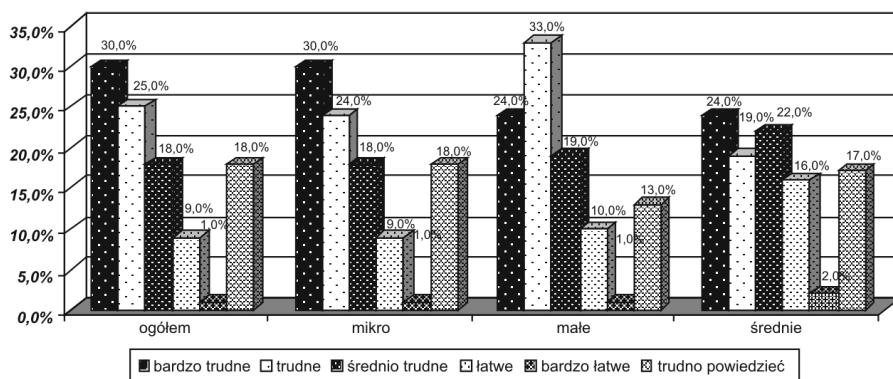
Powyższe dane wskazują, że udział środków własnych kształtuje się na poziomie ok. 67–62%. W roku 2008 nastąpiła niewielka zmiana, polegająca na zmniejszeniu znaczenia wkładów własnych w podejmowanie działań innowacyjnych. Jest to niewątpliwie korzystna tendencja, biorąc pod uwagę fakt, że nastąpił wzrost znaczenia funduszy strukturalnych. Co prawda, jest to dość duży przyrost w stosunku do poprzedniego roku, bo wynoszący 100% (z 5% do 10%), jednakże cały czas zbyt mały w ogólnej strukturze finansowania wydatków przeznaczanych na inwestycje innowacyjne. Można się zastanawiać nad przyczynami ciągle tak małego zaangażowania unijnych środków w działalność innowacyjną. Jedną z nich jest utrudniony dostęp do tych środków przez zbyt złożone procedury aplikacyjne. Pokazują to dane, z których wynika, że tylko ponad połowa podmiotów starających się o takie wsparcie otrzymała je (rysunek 3).

Rys. 3. Wykorzystanie wsparcia Unii Europejskiej przez MSP na działalność innowacyjną

Źródło: opracowanie na podstawie: M. Dzierżanowski, M. Rybacka, S. Szulika, Kierunki inwestowania w nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach MSP, Raport z badania ankietowego, PARP, Warszawa 2007.

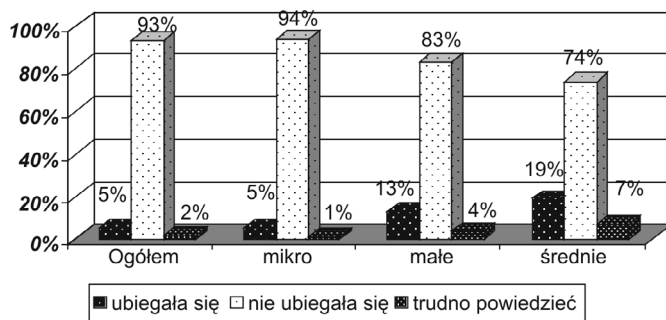
Z danych tych wynika, że 55% przedsiębiorstw wnioskujących o takie wsparcie je otrzymało. Najwięcej przedsiębiorstw średnich. Tutaj aż 63% aplikujących o środki w ramach funduszy strukturalnych stało się ich posiadaczami. Konieczne wydaje się więc dokonanie zmian ułatwiających do nich dostęp. Brak właściwych rozwiązań w tej kwestii będzie niewątpliwie działał na przedsiębiorców demobilizująco. Z badań przeprowadzonych w 2007 roku wyraźnie wynika, że dostępność wsparcia w ramach funduszy wsparcia unijnego jest źle oceniana przez przedsiębiorców, co jest efektem zbyt skomplikowanych procedur aplikowania o te środki (rysunek 4). (R. Stanisławski, M. Greta, 2008).

Rys. 4. Ocena dostępności funduszy unijnych na cele innowacyjne przez MSP

Źródło: S. Pyciński, A. Żołątowski, Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2005–2006, PARP, Warszawa 2007.

Aż 55% badanych respondentów wskazało, że dostęp do unijnych środków jest (bardzo) trudny. Dla porównania tylko ok. 10% wskazało, że nie ma problemu z uzyskaniem środków z funduszy unijnych. Największe kłopoty mają przedsiębiorstwa mikro, tylko 24% małych i średnich przedsiębiorstw wymieniło trudności w dostępie do unijnej pomocy finansowej. Główne bariery wynikają z braku wiedzy na temat aplikowania o te środki i braku doświadczenia w tym zakresie. Najchętniej z nich korzystają ci, którzy już wiedzą, jak podejść do tego problemu. W grupie tej są głównie większe podmioty, które nawet w przypadku trudności z pozyskaniem zewnętrznego finansowania potrafią sobie pomóc, zatrudniając wyszkolony personel. Wynika stąd pewien paradoks, polegający na tym, że „średni”, czyli dający sobie dobrze radę w sensie ekonomicznym, częściej są wspierani przez środki unijne niż ci, którzy tego bardziej potrzebują (czyli mikroprzedsiębiorcy). Konieczne jest więc stworzenie mechanizmów (rola rządu i samorządów lokalnych) promujących (i jednocześnie ułatwiających pozyskanie) fundusze unijne jako jeden ze sposobów finansowania działalności innowacyjnej przez tych najmniejszych. Okazuje się jednak, że główną przeszkodą jest nie tylko słaba ich dostępność, ale również małe zainteresowanie ich pozyskaniem wśród potencjalnych beneficjentów. Przedsiębiorcy widząc małą „skuteczność” podejmowanych wysiłków na rzecz uzyskania tej pomocy oraz relatywnie spore nakłady, które należy ponieść w związku z trudnym procesem aplikowania, często rezygnują już na samym początku. Świadczą o tym dane, które obrazują zainteresowanie przedsiębiorców pozyskaniem środków unijnych (rysunek 5).

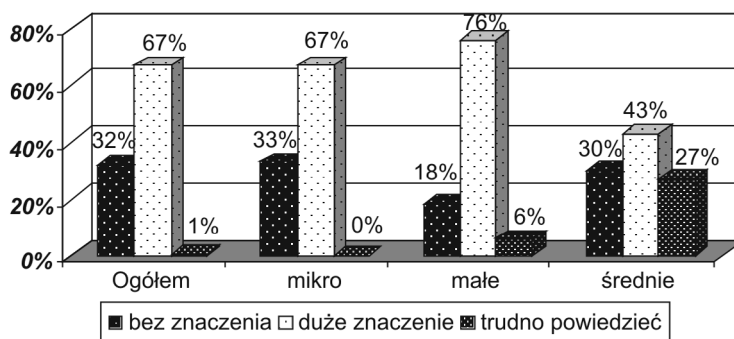

Rys. 5. Zainteresowanie MSP składaniem wniosków o dofinansowanie w ramach pomocy unijnej

Źródło: opracowanie na podstawie M. Dzierżanowski, M. Rybacka, S. Szulika, *op.cit.*

Wynika z nich, że tylko 5% badanych firm składało wnioski o dofinansowanie w ramach unijnej pomocy publicznej. Natomiast aż, 93% respondentów

z sektora MSP nie podjęło wyzwania, jakim jest zdobycie środków na dalsza działalność i rozwój innowacyjny własnego przedsiębiorstwa. Charakterystyczne jest to, że większą chęć pozyskania tych środków miały podmioty większe niż mniejsze. Znacznie częściej bowiem o środki aplikowały przedsiębiorstwa małe (13%) niż mikro (5%). Ciekawe jest natomiast to, że przydatność tych finansów unijnych lepiej oceniają małe i mikropodmioty. Stwierdziły one, że nie byłyby w stanie realizować swoich celów, gdyby nie dostęp do funduszy UE (rysunek 6).

Rys. 6. Ocena znaczenia unijnego wsparcia przez przedsiębiorców MSP

Źródło: opracowanie na podstawie M. Dzierżanowski, M. Rybacka, S. Szulika, *op.cit.*

Najwięcej, bo aż 76% małych przedsiębiorstw doceniło, znaczenie unijnych środków pomocowych. Wpływ funduszy strukturalnych na realizację założeń innowacyjnych zauważyły też podmioty mikro. Jednocześnie największy odsetek w tej grupie oceniło pomoc unijną jako „bez znaczenia”, co wynikać może z faktu, że wiele mikropodmiotów nie potrafiło we właściwy sposób spożytkować otrzymanych środków finansowych, a tym samym osiągnąć zakładanych celów już na etapie aplikowania. Okazuje się bowiem, że skuteczne pozyskiwanie unijnej pomocy nie musi przekładać się na wymierne efekty, skutkujące ekspansywnym rozwojem innowacyjnym sektora MSP.

Zakończenie

Innowacyjność jest istotnym czynnikiem podnoszenia konkurencyjności sektora MSP w ujęciu zarówno krajowym jak i międzynarodowym. Okazuje się jednak, że nie wszyscy przedsiębiorcy, szczególnie ci mikro, doceniają rolę tego czynnika w walce o klienta. Wynika to ze specyfiki polskiego rynku, którego immanentną cechą jest brak impulsów zewnętrznych do podejmowania działań innowacyjnych

oraz niechęć do ryzyka. Jest to również spowodowane tym, że w większości są to mikroprzedsiębiorcy, którzy dysponują bardzo skromnymi środkami finansowymi. Dostęp do zewnętrznych źródeł jest natomiast bardzo ograniczony, będąc jak sami twierdzą, barierą nie do pokonania. Poprawy sytuacji należałoby oczekiwać po uruchomieniu w ramach unijnej polityki spójności programów wspierających rozwój innowacyjny polskiego sektora MSP. Jednak, jak pokazuje praktyka, również w tym obszarze pojawiły się bariery ograniczające swobodny do nich dostęp. Wynikają one z jednej strony ze zbyt skomplikowanych procedur aplikacyjnych, z drugiej zaś z ogólnego zniechęcenia, przejawiającego się niskim poziomem zaangażowania, szczególnie podmiotów małych, w pozyskanie środków pochodzących z Unii Europejskiej. Należy podkreślić, że konieczna jest więc podwójna zmiana w tym zakresie, z jednej strony powinna ona polegać na poprawie nastawienia przedsiębiorców do procedur aplikacyjnych, a z drugiej na znacznym uproszczeniu tych procedur i tym samym na lepszej dostępności do oferowanych środków finansowych. Należy bowiem pamiętać, że okres absorpcji funduszy strukturalnych kończy się w 2013 roku i nie możemy (jako kraj) zmarnować szansy, jaką one stwarzają dla polskiej gospodarki, w tym dla sektora MSP.

Wybór problematyki tego artykułu nie jest przypadkowy. Obecnie trwa-
ją badania wykorzystania pomocy publicznej do rozwoju innowacyjnego MSP
w Polsce, realizowane przez Politechnikę Łódzką oraz Uniwersytet Łódzki.
Należy mieć nadzieję, że dostarczą one ciekawego materiału do dalszej analizy
omawianego zagadnienia i pozwolą odpowiedzieć na wiele nurtujących pytań.

THE ROLE OF STRUCTURAL FUNDS IN THE FINANCIAL SUPPORT FOR THE INNOVATION DEVELOPMENT PROCESS OF POLISH SME

Summary

Poland in comparison to the western European countries is in 23rd position in relation to the development of innovation. A low level of development of innovation process in the small and medium sized enterprises is the serious barrier to improve their competitiveness in the country's, European and world's markets. This is the result of limited access to the external financial sources. It is expected that this situation can be improved in effect of better access to European funds (structural funds). Thus, there are some barriers in this field. The most important among of them are: too much complicated application procedures and the discouragement of Polish entrepreneurs to take a risk to receive financial public support in the range of the offered structural funds.

Translated by Robert Stanisławski